

JÁNOS NEMZE FAJANKÓT.

I.

KÁPRÁZATOS templom! Hajója az égtájak felé szabadon kiterjed. Oszlopa nappal fény, éjjel álom. Falai építették világkezdetekor. Alapzata ezerszínű virággal vagyon kirakva és millió mozaikkal, melyek az életörömtől néha megindulnak. Mennyezete kék és szelíd némely napokban s rajta a fények apja ragyog vagy a gyermekes csillogok nagy serege. S más napokban hamuszínű eme templomnak kárpítja vagy épen feketekék acélos a színe és hűvösség jelzi, hogy prédikálni fog a nagy papifejedelem.

Csodálatos templom!

Oltárán harmat a neve a bornak. Orgonáján szelek játszanak lágyan vagy tomboló gerjedelemmel. Szertartásának nyelvén az ember, az állatok, a növényfélék és a föld egyformán beszélnek. Mély, mint az ismeretes tengerek együtt. Magas, mint a végtelen ür és tornyának tetején eleven angyal trombitál.

Felséges templom: ez a havasi mező!

Fenyők országa körül. A keleti szélen magányos erdei ház. Száz lépésre tőle lévszából kerítés s abban háromszáz juh talpon vagyon immár az első fényre. Bütüben egy kutya mereven megáll és két fülével, mint két kanállal, úgy meri a csendet. Majd élesen és merészen előre néz és hátra. Az ő neve Bátor és harmat csillog az orrán.

Dereng.

Az illatos csendben két marcona kosfej összecsattan. A hang végighullámzik a mezőn, majd a nagy fenyők millió túlevele között elmúlik mint a tünemény.

A felszárnyú kaliba alatt kipattan kicsi Jankónak a szeme. Barna, tömött öklével megdörgöli nyomban és üdén felül.

— Bátor! — így szól a szava.

S a kutya puha menésben megindul feléje. Mellette okosan megáll és nézi a legényke arcát.

— Hát felkötél, hálisstenek! — int rá nevetéssel, mire Bátor is megmeríti a fejét a levegőben és körülnyalja a száját.

Aztán kiállnak együtt a mezőbe és nézik és gyönyörködnek azon, hogy büszkén küzdik a két kos és hullámzó, díszbefutó szarvuk csillog és a bámuló juhok szelid hátán járni tanul a fény.

Felszáll egy sas.

És felsír egy héjja.

Jankó körülnéz és lassan, nesztelenül leül egy halomra. Fejét mereven tartja és figyel. Bátor újra és újra szemébe tekint és kínlódik, hogy szóljon valahogy így :

— Mit láatsz, kicsi király?

Ördögi látomás árnya suhan végig. Kicsi Jankó egész testében megrázkódik. Kínbameredő szemekkel mondja :

— A nap kútjának kávája véres... Tán az Istent valaki?!
Irtóztató!

Felugrik. Szép arca torz. Nagyot ordít a fenyők teteje felé.

Bátor is lehunyja elszánt arcán a szemét és vonít.

Kisérteties.

Kínbamerült arccal remegni és irtózni ebben az illatos pirkadásban : micsoda gonoszsága ez a titoknak? Horkanhat itt a végzet lova, vagy a balszerencse tanyát üthet ehelyt?

Bizonyára csak az emberi és állati természet rendetlenkedése, esetleg a felséges öröm szeszélye ez a pillanatnyi borzalom. Mert mosolyog megint a legényke és képszülő elméje önmegfeledkezéssel gyönyörködik a napszületésnek hirtelen kitalált magyarázatán :

— Most nem virjad. Virjad a nagynyavaját! A szeplőtelen Boldogasszony szeme nyílik ki lassan és onnét sarjadzik a fény.

Jobb tenyerét a kutya fejére teszi és hosszan, furcsa lobogású szemekkel nézi, hogyan dereng az égperemen a vésszelháló nép igazsága.

Egyszerre Bátor kiugrik a keze alól és ugatni kezd. De ahogy meglátja a közeledő két embert, elszégyelli magát, fejét lesüti és farkával hízelegve köszöntésre megy.

— Mért vonított az előbb? — kérdi Jankónak az apja, kinek neve János.

— Valamit megérezett bizonyosan. Vagy a bolha csípte.

— Én sem aludtam az éccaka — jegyzi meg az asszony.

És szorgosan fejéshez látnak. A csebreket elhelyezik a fejőliknál s János nyomban odaszól :

— Eresszed őket, Jankó!

Csobogni kezd a tej és meleg illata beburkolja a fejet.

Jankó elereszti magát néha, majd felrezen és fütyörészni kezd. Bátor kutyája nem tágit mellőle. Esdeklő szemekkel vigyázza őt, miközben egyenkint eregeti a jámbor állatokat.

Nagykésőre megcseppenti János az utolsót is. Ekkor egyenesre feláll és erős derekából kiropantja a munkát.

— Mehettek, Jankó! — kormányoz kurtán.

A gyermek nyakba veti az eleséges tarisznyát, kalapját hóna alá csípi és botjával átalszeli a felsütött nap sugarát.

— Hóhé! Brrride ne!

A fehérhabú tenger lassankint végighullámszik a mezőn.

És az élet kacagására bételik Istennel az universum.

II.

Elhízott földdarab ez.

A tunyaságban egymást imádják a füvek. Gombaháton pázrik a rigó és béhunyt szemmel is férget talál a harkály.

Öt esztendővel ezelőtt arattak eme részen. S az ölberakott fa még itt nyomja feketén a földet, árnyékot vetvén az epernyaló, lusta varangynak.

Valahol vadgalamb bűg és kettyegtet a mogyorótyúk.

A juhok leptiben szedegetnek.

Jankó egy fatönkөн ül. Bátor kutyáját nézi és töpreng. Rebbenő elméje nem nyughatik belé Istennek végzésébe, mellyel megtiltá a szókimondást ennek az eleven értelmű pásztortársnak.

— Ezt nem találta el a Teremtő sem — mondja. Majd oldalt töri a fejét és hunyorgó szemekkel megnézi az égi tüzes órát, mely a hágnak feleútján vala immár.

— Falunk egyet, Bátor! — szól s jobbkeze elvesz a tarisznyában. S eme mozdulatra Bátor is bétöri hátulsó két lábát s az elsőkre feltámasztja sóvárgó fejét, nevet a szemével, nyöszörög és nyughatatlan s a nyelve minden pillantásban kijár, mint a fakereső lángsugár.

Jankó kiemeli az eleséget s a kutyával szembekacagva, ügyesen lehelyezi a tönkre.

S nem is mozdula többet.

Se nem folya arcáról tovább az öröm, csak megijede és nézé meredten a feléje hömpölygő medvét. S azt nézé Bátor is, a kutya, s orralikát, mint a tüzes vas, égette a vadszag.

Fülük kínlódva hallá, hogy rengeteg lomha teste alatt ropognak az ágak, amint cammog és vigyázkodik, megáll és keresi lustán a málnát, majd megindul újra és rémületes lábaival nagyokat harap a távol-ságból, amely a szabadság utolsó szava gyanánt közöttük fennáll.

A világnak ő az ura, úgy jött.

Jankónak megrázkódott a teste. Mintha szurokkal meg lett volna kenve a csutak, úgy odaragadt. A kezeivel menekülésszerűen tapogatni kezdett s egyszerre megmarkolta a kenyeret: önmagához visszaesett s ez a csodálatos érintés meghozta a szavát is:

— Nye medve, nye! — szólott a kutyának való hangon.

A hangra földhöz ragadt a nagy állat négy lába rögtön. Fejét egy arasszal feljebb emelte, meglepetten Jankóra nézett, majd a kutyát látta meg és kicsi, barna szeme elsötétült.

Az erő tengeréből két füle kilátszódék és csak nézé őket. És nem jöve előre, se nem mene hátra. Hanem állott, mint egy halál kezével kirajzolt találós kérdés.

S ebben a felfeszült helyzetben percekig várt Jankó. Ereje nem volt a mozduláshoz, az esze nem vátozt, a nagyvilág elmulott valahogy tőle, csak egyedül a medve maradt meg, a rátekintő medve, a legna-

gyobb, a nagy állatnagy, aki mingyárt megeszi őt, megeszi Bátort, megeszi a juhokat, meg az élő embereket, népek fejedelmét s meg magát a római pápát s az egész világot . . .

— Nye medve! — kiálta fel ismét.

A lomha állat megnézte erre a földet, jobb első lába lassan előre tevődött s a nagy test megmozdult.

Jött egy lépést.

Setétedni kezdett.

Jött kettőt.

Bátor a földet vakarta halálos erővel, hogy négy kicsi talpán kiserkedt a vér. De a medve számba se vette se őt, se a mozdulatlan legénykét, csak ereszkedett közelebb, mint egy erővel tömött, ijesztő felleg. Idegborzoló, füledt, durva életszaga hirtelen orrukba ütődött s ekkor Isten szavára megragadá Jankó a kenyeret és sebesen a medve felé nyujtá és szóla:

— Nesze, kenyér!

Egy elevebb mozdulattal megtekintette istenáldását a medve s ahogy cammogva beérte, megállott és megszagolta: orrlikai kinyiltak és megint összeestek.

Jankó azt hitte, hogy csak tempózik és kináltatja magát, azért újra szájához kenegette a jó búzakenyeret.

— Edd meg, *kicsi* medve!

Eme egyenes kínálásra sem harapott belé, hanem a fejét egy kicsit féloldalt dőjtötte és egykedvűen nézte a vendéglátó kicsi székelyt.

— Mért nem falál egyet? — folytatta hízelegve Jankó, de a kenyeret nem merte visszavenni, ámbár ott tartani se igen tudta, mert a nagy találkozástól az erő kihullott mindakét karjából s ilyenformán hol lesülyedt kenyértartó keze, hol ijedten kukralendült.

A medve nézte és mogorván szemlélte az erőtlenségnek ezt a játékát s néha, mintha dűnnyögött volna, mondván:

— Ne csalogass, mert bajt látsz!

Igy kinlódott Jankó sokáig. Végre elgémberedtek az ujjai s földrehullott a kenyér.

Megrázkódott és agyonrémülve várta, hogy mikor kapja le őt a csutakról a medve. De az nem siette el a dolgot. Egy barátkozó pillantást vetett a gyermekre s megnézte a földreesett kenyeret is. Aztán nagynehezen, mintegy négykézlábon járó, elvénült barát, lenyúlt nagy fejével a földre, szájával felemelte a kenyeret s úgy tartotta Jankónak oda, mintha emberi módon szólana:

— Nesze kenyér!

Erre a csodálatos magaviseletre, mint a leszakadó zápor, reménység, erő és öröm hullott a legénykére. Akár a szép hajnalon esett ébredésnél, úgy özönlött megint a fény a Boldogasszony szeméből. A visszazállott életben kigyullva, szinte önkívületben szólt:

— Ember vagy, medve!

És visszatette a kenyeret helyére s szép lassan emelkedni kezdett ültéből. Hanem nézést örökké a medvét nézte s szívéből mosolygott is neki, hogy barátságos természete meg ne zavarodjék.

Bátor kutyáját, ki szűkülve bujt a sarkához, gyengéden megintette :

— Egyse legyen !

Aztán óvatosan a medvéhez húzódott s mint egy kicsi bárányt, simogatni kezdé. S hagyta magát a vadállat. Még a gyermek keze alá feküdt, biztatva őt, hogy bátran.

Jankó látá a kedvezést és megbecsülé azt. Nekihajolva kedveskedett a medvének. Erős féelme idegrázó gyönyörűséggé kezdé átváltozni. Szemei boldog fényt kaptak s testében ezer örömszokra bizsergett. És a szelekben és napfényben durván kiedzett tenyerek mohón szívták a megbékélésnek édes ízét. Kezdte a fejnél és lassan, meg-megállva tömzsi ujjait végigszekerezett a barnafényes, süppedékes, puha háton. S amikor a medve farához ért, hirtelen megállott, egy pillanatig gondolkozott és elmosolyodott.

— *Kati !* — mondta kurtán és nagyot kacagva.

S már nem félt. A kiderült születési hiba miatt egyszerre elvesztette tekintélyét a medve. Felülkerekedve legyintett és lenézéssel szólott :

— *Már üsmerjük egymást . . .*

Érezte, hogy férfi ő, ha kicsiben is. Emberben sem számította nagyra a fejérfélét, mert a magasságbeli zord és világkormányzó férfiú, az egyedülvaló, tüzes nap s a büszke kosok a nyájban nem hirdették neki az egyenlőséget az erősek és gyengék között.

Soha nagyobb öröme a mostaninál nem volt. Eszébe jutott, hogy ő látott egyszer egy nagyhajú, zsíros, büdös idegen embert, aki medvét táncoltatott furulyával a faluban. Mert azt ő is megpróbálja, tette fel hamar magában.

Odaállott pontosan a medve orra elé.

— Ide ügyelj, Kati ! — mondta neki és táncolni kezdett.

A medve figyelemmel nézte. Bámulásából kitetszett, hogy soha nem látott még ilyent. Meg sem mozdult.

— Járjad, hé ! — riasztott reá Jankó.

Szavának sem lett foganatja. S hiába járta maga mindenféle módon tovább, a nagy lomha test nem kezdett illegetésbe.

Egyszer aztán ő is reáunt s megállott. Sértődötten nézett körül és keresni kezdte a kedvetlenség okát.

— Ehe ! — mondotta hirtelen — kivénült medve lesz, meg-nézzük a fogát !

S le is térdepelt nyomban s a medve fejéhez hajolva, jobbkezét a felsőálcapocsra és a balt az alsóra helyezte. Nekifeszült, hogy ő erőszakkal is kinyitja a száját.

— Tács ! — mondta nyersen.

Feszített egyet.

S ebben a pillantásban a medvének két réműletes mancsa kifeszített körmökkel rácsapódott a fejére.

Jankó felordított s már, mint a sárkány, Bátor vonítva ráugrott a medvére s ez hörögve a kutyára vetette magát. A legényke vérbeborulva és félig meghántott koponyával szakadt ki az irtóztató karmok közül s apát és anyát kiáltva futni kezdett és futott, ahogy tűzbeborult inakkal bírta, rohant és ordított megháborodott elmével, mezőkön és erdőn keresztül, amíg valahol a korondi hegyben Szűzmária nevével ajakán elbukott. Ott feküvék alkonyatig s akkor megtalálá őt egy pásztor és bevivé a kunyhójába ápolásra.

Bátor pedig, miként a hűség vértanuja, szörnyűmódon meghala.

III.

Szomorú templom !

Falai feketén merednek a magasba és hideg árad belőlük az égtájak felé. Oszlopai nappal keseregnek és éjjel halálfejet izzadnak ki magukból. Alapzata bánatföld és a szomorúság felhői gomolyognak kárpítján. Jajból vannak benne a szenteknek szobrai és sóhajjal fútatottak díszei.

Siralmas templom !

Könnyek permeteznek földjére a magasból és a világteremtő hitek törmelékei szolgálnak tömjén gyanánt. Ezer virágjának feje lekonyult s levegőjében a szép kicsi madaraknak elsorvad a melle. Benne a fény pusztulást hirdet és a mélységből mindenütt siralmak moraja hallszik.

Gyötrelmes templom : ez a havasi mező !

Keleti szélén siralomház épüle három hetekkel ezelőtt. És azóta gyenge a mezőnek és erdőnek pompája arra, hogy feledtesse a juhörzö legénykét.

Szótalán lett az édesanya és szemei keresztülnéznek a látott tárgyakon és fiának üres helyétől borzad és nem tud örvideni közlégő órájának, amelyben gyermeket szül újra.

És János? Borzalom látni !

Sokszor nem leli meg szemével maga előtt a fát és nekimegy. És máskor réveteg s tántorog a sima mezőnek tükrén. Néma, mint az omlásnak induló szikla, csak néha kiált fel, emlegetvén egy nevet hideg borzalommal.

— Fiam, Jankó !

Most is az erdőszélen látszik erős alakja, amint úzi jobbra a fájdalom és kergeti balra, amint mellére nyomja fejét a végzet s amint őmaga remegve vajudik fiának visszateremtésén.

Hirtelen kigyul és megegyenesedik.

— Jankó ! — zúg a hangja az erdőn.

Aztán gyönyör rohan az arcára és pihen kínjának árnyékában,

ahogy három hét óta naponkint szokott egyszer. Szemei néznek epedve, karjai mozognak és minden tagja megenyhül a látomásban, amely mutatja neki az ő szeretett fiát elevenen.

— Fiam! — szól szépen és a gyermek eltűnik, mint a hirtelen jelenség.

Ő maga behunyja szemét és nagy erejét megfeszíti s úgy teremti vissza Jankónak alakját s helyezi reá a vonásokat, amelyek őbelőle eredtek, valamint ered egyik fából a másik. Majd kipattannak a szemei és szörnyű módon nem látja, amit látott.

Megborzong.

Fogai csikorognak a nagy akaratban, mert nem tűri, hogy ne lássa fiát. S valamint megjelenne Isten előtt egykoron a teremtés feladata, úgy jelenik meg János előtt is amahhoz hasonló. Erejének gyönyörúsége megszállja és izmai, mint a rúgó, elindítják őt a háza felé.

Fejszét, fűrész és kézvonót és minden szerszámot hamar összeszed s megindul azokkal az erdő felé szép fényes szemekkel.

Kerüli hosszan a fákat s végre nekilát egynek, amely a legnagyobb és színében gyönyörű és levágja azt s kimetsz a törzsből egy jóllyit hosszában, mert akkora vala tetőtől-talpig az ő fia, Jankó.

Akkor behunyja szemeit és a véghetetlen országból maga elé hozza legénykefiát és isteni akaratnak erején *képelete lefényképezi őt értelmének falára.*

Megforgatja forró vajadásban a mintát és faragni kezd.

Izgatott és tagjai remegnek.

A verejték kiüt homlokán, majd elfogja egész testét.

Farag és fűrész.

Gyalul és fúr.

Gyötri magát és gyötri a fát s közben meg-megáll s boldogan nézi az alaktalan tuskót. Ráhajol és távol veti magát, vágja mindenféle szerszámokkal és simogatja kerges tenyerével. Felül gömbölyíti fejnek alul két szárba kivágja.

Igy faragja félnap.

— Világteremtésre Jankó! — kiált fel végre és az öröm lobogó erejével vállára veszi fajankót, kinek emberi formája nincsen s aki még szörnynek sem elég formás.

Viszi át az erdőn s ahogy a mezőbe érne, hát jó szembe véle egy legénygyermek, aki láttára megszöki magát és kiált:

— *Édesapám!*

Megáll János rögtön, mintha örömből oszlopot ütött volna orra elé az Isten, megreszket szemében a fény, fajankó a földreesik s ő maga megviselve így szól:

— Hát te vagy?

— Nem is más.

— S nem hótál meg?

— Csak az ige tartá.

- S eddigelé hol voltál?
- Piros Mózsibá kurált a korondi hegyben.
- S oda hogy kerültél?
- Kérdezze kied a Fennvalótól.
- Legén . . .

Egy percet hallgatnak. Akkor Jankó az apjára felkacag boldog örömhírrrel :

- Édesanyámnak leánkája lett.
- Ne beszélj?!
- Onnét jövök hogy hijjam kiedet.
- S kénlódik?
- Abbiza kacag.

Erre az örömré János kényelembe ereszti magát lassan s ráérő mozdulatokkal mintha templomba menne, megindul a ház felé.

A legényke lassú mozdulatokkal körül néz. A nap szemébe süt és hármat tüsszent. Majd fajankóhoz lépik és fületövét megvakarja.

— Hát e mi a nagynyavalya?! — kérdi.

Végre elunja törni a fejét s a didbáb faragványra leül. Kinyitja bicskájának élét és ösztönösen ezt az öt betűt vágja szép lassan a fába :

Bátor!

Tamási Áron.

VÉGRENDELET.

*A hajamat a mezőknek hagyom,
Hadd simogassa esti juvalom.
A lábamat a szeleknek hagyom,
Fussanak vele délen, északon.
Sápadt arcom a bús holdé legyen,
Helyettesítse néha éjeken.
A láthataré két karom legyen,
A földet ölelje át szerelmesen.
Könnyeimet a felhőknek hagyom,
Záporozzák le őszi hajnalon.
Bánatomnak örömemet hagyom,
S örömemé legyen a bánatom.
Csak a szívem nem hagyom senkinek,
Minek járjon két életem? Minek?*

Falu Tamás.